

قوانین و حقوق معلولان ایران

مصاحبه با خیرالله شهبازی^۱

مصاحبه‌کننده: علی نوری

مددجویان معلول تهیه بشود و پرسش اول را اینگونه طرح کنیم: آیا هم اکنون معلولان قانون دارند یعنی قوانین پیشین مثل قانون مصوب ۸۳، آیا مشروعیت و اعتبار لازم را دارد یا نه؟

بله، افراد دارای معلولیت نه تنها قانون جامع حمایت از حقوق معلولان شامل حالشان می‌شود بلکه در قانون تشکیل سازمان بهزیستی کشور مصوب ۱۳۵۹ شورای انقلاب و اصلاحیه آن در ۱۳۷۵ توسط مجلس شورای اسلامی، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳ در قوانین برنامه سوم، چهارم و پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مقرراتی در راستای حقوق آنها وجود دارد البته در قبل از انقلاب نیز قوانین و مقرراتی از جمله در قوانین برنامه‌های عمرانی پنج ساله سوم، چهارم و پنجم در مورد حقوق معلولان تصویب شده بود.

اما بدون تردید قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۶/۲/۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی با وجود جامع نبودنش، نقطه عطفی در تاریخ قانونگذاری در مورد افراد دارای معلولیت بود که در صورت اجرای کامل با رفع ایرادات آن و بودن اراده جدی رده‌های مختلف در قوای مقننه، اجرائیه و قضائیه می‌توانست منشأ تحولات و بهبود در زندگی فردی و اجتماعی و خانوادگی افراد مذکور بشود. یعنی اگر مسئولین اجرایی در همه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای انقلابی ضمن داشتن آگاهی لازم و احساس مسئولیت اهتمام لازم را داشتند، مجلس ضمن تصویب اعتبارات لازم، نظارت‌های ضروری را اعمال می‌کرد و قوه قضائیه هم ضمانت اجرایی را فراهم می‌کرد بی‌تردید مشکلات افراد دارای معلولیت کم‌تر می‌شد در هر حال تا زمان تصویب قانون جدید و عدم لغو آن، قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و آیین‌نامه‌های اجرائی آن از اعتبار و مشروعیت برخوردار هستند.

*** آیا قانوناً نهادهای دولتی می‌توانند بگویند بخشی از قانون را اجرا می‌کنند و بخشی را کنار می‌گذارند یعنی در مورد قانون ۸۳ بارها شنیده شده که چنین نکته‌ای را گفته‌اند؟**

از لحاظ حقوقی دستگاه‌های اجرائی و نهادهای انقلابی و عمومی همه موظف به اجرای قانون هستند و نمی‌توانند بخشی از قانون را به دلخواه اجرا کرده و بخشی دیگر را کنار بگذارند.

*** دستگاه‌های اجرایی چه موقع و در چه شرایطی می‌توانند اجرا نکنند یا اعلام کنند، اجرا نمی‌کنیم؟**

دستگاه‌های اجرائی و نهادهای انقلابی عمومی در همه شرایط و مواقع باید تابع قانون بوده و آن را اجرا کنند، در غیر این صورت متخلف یا مجرم تلقی شده و به تخلفات و جرایم آنها باید در هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری و دیوان عدالت اداری رسیدگی شده و در صورت محرز شدن به مجازات‌های مقرر در قانون محکوم شوند به علاوه سازمان‌های نظارتی چون سازمان بازرسی کل کشور و یا مجلس شورای اسلامی و

*** جناب‌عالی به دلیل اینکه خود از مددجویان محترم هستید و سال‌ها در زمینه مشکلات این قشر مطالعه داشته و صاحب نظر می‌باشید نخست خوب است معرفی از حضرت تعالی داشته باشیم؟** با سلام، تقدیر و تشکر از مدیران و کارکنان زحمتکش دفتر فرهنگ معلولین و مجله توان‌نامه، آرزوی سلامتی و طول عمر برای حضرت آیت الله العظمی سیستانی مرجع عالیقدر شیعیان جهان، به عرض می‌رسانم اینجانب دکتر خیرالله شهبازی از جانبازان قطع نخاعی جنگ تحمیلی و فارغ‌التحصیل رشته حقوق عمومی از دانشگاه شهید بهشتی می‌باشم. از فعالان جنبش دانشجویی در قبل از انقلاب اسلامی علیه دیکتاتوری سلطنتی بودم، در سال ۱۳۵۹ با وجود داشتن لیبانس و قبولی‌ام در اعزام دانشجوی به خارج و نبودن هیچ مانعی برای ادامه تحصیل در خارج از کشور، به دلیل تهاجم دیکتاتور عراق به ایران اقدام نمودم و در اوج اختلافات داخلی و آشفتگی‌های پس از انقلاب برای دفاع از میهن اسلامی و ناموس مردم و تمامیت ارضی به جبهه‌های جنگ رفتم و در مردادماه ۱۳۶۰ در جبهه سرپل ذهاب از ناحیه نخاع مجروح شدم؛ بنابراین مددجوی بهزیستی نمی‌باشم لذا ما جانبازان با بسیاری از مشکلاتی که افراد دارای معلولیت در حوزه‌های درمان توانبخشی، معاش، حداقل استاندارد زندگی، اشتغال، آموزش، بیکاری، میزان مستمری، مواجهه نیستیم. ولی در برخی مسائل و موانع موجود چون عدم مناسب‌سازی در حد انتظار معابر، فضای شهری و روستایی، اماکن عمومی و حمل‌ونقل عمومی درد مشترک داریم. با احساس مظلومیت تاریخی افراد دارای معلولیت سعی کردم - ولو گاهی کوچک - با نگاشتن رساله دکتری خود با عنوان «نظام حقوقی حاکم بر معلولین در ایران، ژاپن و کانادا» در جهت احیای حقوق بر حق، اساسی و خدایی آنها بردارم.

*** اگر اجازه بفرمایید این مصاحبه در محدوده مباحث حقوقی**

۱. پژوهشگر ارشد دفتر مطالعات حقوقی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

افکار عمومی نباید اجازه عدم اجرای قانون را بدهند.

*** اگر دستگاهی که مجری است و باید قانون را اجرا کند، به هر دلیل اجرا نکرد، چه مکانیسمی برای رسیدگی و نظارت یا توبیخ هست؟**

اگر دستگاهی قانون را اجرا نکند باید متخلف مربوطه از طرف مسئولان اداری مافوق تحت پیگرد قرار گرفته و در صورت لزوم توبیخ یا به مجازات‌های اداری به شرح مقرر در قوانین موجود محکوم شود؛ ثانیاً دستگاه‌های نظارتی چون سازمان بازرسی کل کشور اعمال نظارت نموده و در صورت لزوم موضوع را به محاکم قضایی ارجاع دهند؛ ثالثاً نمایندگان مجلس شورای اسلامی از طریق ابزارهای نظارتی چون تذکر، سؤال، استیضاح و تحقیق و تفحص به نهادینه شدن حکومت قانون و اجرای مقررات در این رابطه کمک کنند؛ رابعاً با شکایت افراد دارای معلولیت ذی‌نفع، در محاکم قضایی به ویژه دیوان عدالت اداری به موضوع رسیدگی شود؛ خامساً وجود مطبوعات آزاد، احزاب مستقل و متشکل بودن افراد دارای معلولیت در سازمان‌های خاص خودشان می‌تواند پشتوانه ضمنی برای اجرای قانون فراهم کنند. با کاربست ساز و کارهای مذکور دستگاه‌های اجرائی قانون را بیشتر اجرا خواهند کرد.

*** وضع معلولان در ایران کماکان مثل گذشته است، اشتغال، مسکن و غیره تغییر محسوسی نداشته است، به نظر شما علت چیست؟ آیا قانون نداریم یا قانون اجرا نمی‌شود؟ آیا قانون، بد اجرا می‌شود؟**

متأسفانه افراد دارای معلولیت در مورد درمان، توانبخشی، آموزش، اشتغال و مسکن با مشکلات عدیده‌ای مواجه هستند و بسیاری از آنها برخلاف اصول متعدد و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و میثاق‌های بین‌المللی تصویب شده توسط ایران چون میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۹۶۶ مجمع عمومی سازمان ملل متحد و یا ماده ۲۸ قانون کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت - تصویب شده توسط مجلس شورای اسلامی - از حداقل سطح زندگی برخوردار نیستند بی‌آنکه منکر خدمات در عرصه‌های مختلف برای آنان باشیم. در مواردی چون آموزش و میادین ورزشی در داخل و خارج کشور شاهد پیشرفت‌های امیدآفرین بوده‌ایم و در موارد دیگر هم مجلس باید اعتبارات لازم را تصویب کند و در موارد کمبود هم سازمان‌هایی چون بنیاد مستضعفان، ستاد اجرایی فرمان امام (ره) و آستان قدس رضوی و دیگر دستگاه‌های صاحب ثروت، به یاری سازمان بهزیستی کشور در این رابطه بشتابند. در هر حال با اجرای قوانین موجود و در صورت لزوم با تکمیل و اصلاح آنها، به تدریج مشکلات حل یا کاهش می‌یابد.

*** بسیاری از کشورها ظرف دو دهه وضعیت معلولان را سامان‌دهی کردند، مثل بعضی از کشورهای حاشیه خلیج فارس، آیا اطلاع دارید آنان چکار کردند و چه راه‌کاری را در پیش گرفتند؟**

در چند دهه گذشته به برکت تلاش انسان‌های مصلح و خیرخواه و انساندوست و توسعه جنبش افراد دارای معلولیت در جهان، در سطح ملی و بین‌المللی در مورد حقوق افراد دارای معلولیت پیشرفت‌های بسیاری صورت گرفته است. که یکی از آثار آن تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت در دسامبر ۲۰۰۶ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد به عنوان نخستین سند حقوق بشری در قرن بیست و یکم می‌باشد که به تصویب در بسیاری کشورهای جهان از جمله ایران رسیده است. نفی تبعیض علیه افراد دارای معلولیت، حق آنها برای داشتن برابری فرصت، عضو برابر جامعه تلقی شدن و حق آنها بر درمان، توانبخشی، آموزش، اشتغال، داشتن حداقل استانداردهای زندگی و غیره در بسیاری از کشورها پذیرفته شده؛ لذا سیاست‌گزاران برنامه‌ریزان، دولت‌ها و مجالس، موظف و مکلف به توجه به حقوق

آنها در خط‌مشی‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی، اجرا و تقنین شده‌اند؛ اما در مورد اینکه در کشورهای حاشیه خلیج فارس در مورد حقوق افراد دارای معلولیت چه پیشرفت‌های صورت گرفته و چه رویکردی اتخاذ نموده‌اند اطلاعات موثقی ندارم.

*** سازمان بهزیستی همیشه می‌گوید، این سازمان حجم کارهایش برای معلولان بسیار زیاد است ولی به دلیل افزایش معلولان در هر ماه، کارها دیده نمی‌شود و همچنان شاخص‌ها منفی است. آیا این داوری درست است؟**

در مورد اینکه مسئولان سازمان بهزیستی کشور مدعی انجام کارهای زیاد بوده‌اند و همیشه آن را تکرار کرده‌اند نمی‌توان منکر شد. مسئولان و کارکنان بهزیستی کشور منشأ خدمات نسبت به افراد دارای معلولیت بوده‌اند ولی اشکالات ساختاری، داشتن وظایف و مأموریت‌های متعدد و گاه ناهمگون آن سازمان، کمبود اعتبارات و امکانات موجب شده شاخص‌ها چندان مطلوب نباشد. با اصلاح ساختار و یا ترفیع سازمانی آن در سازمان اداری کشور و سپردن برخی مأموریت‌های غیرمرتبط با افراد دارای معلولیت به سازمان‌های دیگر، تصویب اعتبارات لازم توسط مجلس و در صورت لزوم استفاده از ثروت و امکانات در اختیار بنیاد مستضعفان و ستاد اجرایی فرمان امام (ره) و ... و فعال شدن همه وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها به انجام وظایف‌شان در ارتباط با افراد معلول، امیدواری بیشتر خواهد شد.

*** مرحوم دکتر فیاض بخش چندی پس از تأسیس سازمان بهزیستی در مصاحبه‌ای اعلام کرد به زودی تمامی اقشار آسیب‌پذیر از معلول و غیر معلول که چهار میلیون نفر هستند را زیر چتر خود می‌گیریم و مشکلات حل می‌شود. معلولان را آموزش شغلی و کار می‌دهیم و اشتغال آنها را حل می‌کنیم. اما بعد از ۳۵ سال هنوز این آرمان دست نیافتنی و مهم‌تر اینکه دست نیافتنی تر شده است. چرا؟**

با توجه به انباشت تاریخی مشکلات افراد دارای معلولیت، فقدان آگاهی‌های لازم در جامعه و مسئولان، وعده‌های خوش‌بینانه برای رفع تبعیض علیه افراد مذکور؛ حل مشکل درمان، توانبخشی، اشتغال و آموزش آنها در عرض چند سال میسر نیست ولی این امر توجیه‌کننده کوتاهی‌ها و تقصیرها و عدم توجه به حقوق افراد دارای معلولیت از جانب مسئولان در سطوح مختلف و قوای حاکم نمی‌باشد باید گام‌های استوار با اراده لازم و به صورت سنجیده برای احقاق حقوق افراد دارای معلولیت همانند دیگر اقشار جامعه با لحاظ تبعیض تاریخی علیه آنها توسط جامعه و خود افراد دارای معلولیت و مسئولان در همه سطوح برداشته شود.

*** لطفاً اگر نکته‌ای باقی مانده است بفرمایید.**

با عذرخواهی از شما و خوانندگان محترم به نظر من در حال حاضر نخبگان افراد دارای معلولیت و حامیان آنها باید تلاش کنند لایحه تقدیمی دولت به مجلس شورای اسلامی در مورد «حقوق افراد دارای معلولیت» به صورت تکمیل شده با کار کارشناسی قبل از روز جهانی افراد دارای معلولیت یعنی ۱۲ آذر در مجلس تصویب شود تا با اجرای آن و تعهد بر حقوق اساسی، شهروندی و ویژه افراد دارای معلولیت مقرر در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قانون «کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت» مصوب مجلس شورای اسلامی در ۱۳۸۷ و قوانین دیگر، شاهد گشایش در امور افراد مذکور باشیم.